

CONSIDERAȚII PRIVIND EVOLUȚIA RAPORTURILOR MILITARE VLAHO-BULGARO-BIZANTINE DIN PERIOADA 1185-1202

*Dr. Vasile MĂRCULEȚ**

Toamna anului 1185 marca izbucnirea revoltei revoltei antibizantine a vlahilor din regiunea Munților Haemus, sub conducerea fraților Asan și Petru. Alăturarea bulgarilor la revoltă conferea acesteia caracterul unei acțiuni de colaborare etnică, iar alianța cu cumanii nord-dunăreni pune la dispoziția revoltaților forța militară necesară asigurării succesului. Eșecurile înregistrate în acțiunile întreprinse în scopul înăbușirii revoltei au obligat Imperiul Bizantin să acorde recunoașterea, chiar și numai formală, noii organizării politico-statale, constituite între Munții Haemus și Dunăre (1188). Constituirea Țaratului Vlaho-Bulgar și recunoașterea lui de către Imperiul Bizantin nu a pus capăt confruntărilor militare dintre cele două părți.

Raporturile militare vlaho-bulgaro-bizantine. Etape și evoluție. Recunoașterea acordată statului vlaho-bulgar, nu a pus capăt ostilității dintre acesta și Imperiul Bizantin. Politica bizantină în raport cu Țaraul Vlaho-Bulgar s-a desfășurat în două planuri: unul, care avizat suprimarea statului vlaho-bulgar, într-o primă fază, al doilea de blocare a extinderii lui, într-o etapă ulterioară. La rândul ei, politica promovată de autoritățile politice de la Târnovo a vizat înlocuirea stăpânirilor și supremației Imperiului Bizantin în Peninsula Balcanică cu propria lor stăpânire și hegemonie politică. Într-un asemenea context, raporturile vlaho-bulgaro-bizantine au rămas conflictuale, confruntările militare dintre cele două părți prelungindu-se până în primăvara anului 1202.

Raporturile militare vlaho-bulgaro-bizantine, în perioada 1185-1202 au stat sub incidența evoluției raporturilor de forță și a balanței de putere instituite între cele două părți. În raporturile militare vlaho-

* Profesor la Colegiul Tehnic „Mediensis” din Mediaș;
e-mail:vasilemarculeț@gmail.com

bulgaro-bizantine din această perioadă, pot fi identificate trei etape, diferite ca întindere în timp: **a)** toamna 1185-vara 1186; **b)** toamna 1186-1196; **c)** 1196-primăvara/vara 1202.

În prima etapă a evoluției raporturilor militare vlaho-bulgaro-bizantine, superioritatea Imperiului Bizantin a fost una aflată în afara oricărei discuții. Succesul inițial al revoltei din toamna anului 1185, a fost urmat de riposta militară bizantină din primăvara-vara anului 1186. Într-o adevărată bătălie a trecătorilor, forțele bizantine au zdrobit împotrivirea vlahilor (aprilie 1186), au debarșat la nord de Munții Stara Planina pătrunzând în teritoriile controlate de răsculați, au anihilat rezistența acestora, au ocupat centrul lor politic de la Târnovo, i-au silit pe conducătorii revoltei și pe unii dintre susținătorii lor să se refugieze în nordul Dunării la cumani, i-au suspus pe cei rămași și au reinstaurat controlul imperiului asupra regiunilor stăpânite de ei (primăvara-vara 1186)¹.

¹ Nicetae Choniatae, *Historia*, recensuit I.A. van Dieten, t. I: *Praefationem et Textum continens*, Berolini et Novi Eboraci, MCMLXXV, p. 372-373; Niketas Choniates, *O City of Byzantium, Annales of Niketas Choniates*, translated by H.J. Magoulias, Detroit, 1984, p. 205-296; Nicetae Choniatae, *Orationes et epistolae*, recensuit I.A. van Dieten, Berolini et Novi Eboraci, MCMLXXII, p. 7-8; Ανωνύμου *Συνόψις χρονική* [T. Skutariotes], în „Μεσαιωνική βιβλιοθήκη”, t. VII, επιστάσια K.N. Σαθα, Veneția-Paris, 1894, p. 372-373; Ephraem Aenii, *Historia Chronica*, recensuit O. Lampsides, Athenis, MCMXC, p. 209; *Fontes Historiae Daco-Romanae*, III. *Scriitori bizantini (sec. XI-XIV)*, publicate de: Al. Eliaș și N.Ș. Tanașoca, București, 1975, p. 256/257-258/259, 336/337-338/339, 416/417, 468/469 (*Fontes*, III); Cf. Ph. Malingoudis, *Die Nachrichten des Nicetas Choniates über die Entstehung des Zweiten Bulgarischen Staates*, în „Byzantina”, 10, 1978, p. 76; Cf. B. Primov, *Crearea celui de-al Doilea Țarat Bulgar și participarea vlahilor*, în vol. „Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor (sec. XII-XIX)”, vol. I, București, 1971, p. 19; Cf. P. Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier. A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*, Cambridge, 2000, p. 290; Cf. Ch. M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Cambridge, Massachusetts, 1968, p. 89-90; Cf. M. Ritter, *Die vlacho-bulgarische Rebellion und die Versuche ihrer Niederschlagung durch Kaiser Isaakios II. (1185-1195)*, în „Byzantinoslavica”, LXXI, 2013, 1-2, p. 182; Cf. Г. Цанкова-Петкова, *България при Асеневици*, София, 1978, p. 28; Cf. И. Божилов, *Фамилията на Асеневици (1186-1460 г.). Генеалогия и просография*, София, 1994, p. 28; Cf. И. Божилов, В. Гюзелев, *История на средновековна България VII-XIV век.*, în vol. „История на България в три тома”, t. I, София, 1999, p. 430; Al. Madgearu,

O explicație plauzibilă a acestei situații a fost oferită de istoricul bulgar Borislav Primov. Acesta atribuia victoria, atât surprizei produse de pătrunderea împăratului la nord de Munții Stara Planina, „unde era cel mai puțin așteptat”, cât și faptului că în momentul ofensivei bizantine, forțele răsculaților erau „slab înarmate și insuficient instruite”².

În plan militar, Imperiul Bizantin și demonstrase superioritatea. În această etapă de debut a raporturilor militare cu vlaho-bulgarii, Constantinopolul tranșase disputa în favoarea lui.

O a doua etapă a raporturilor militare vlaho-bulgaro-bizantine avea să debuteze în toamna anului 1186, odată cu ralierea cumanilor nord-dunăreni cauzei revoltaților împotriva Bizanțului. Alianța cu cumanii le-a asigurat vlaho-bulgarilor concursul cavaleriei ușoare cumane, formată din luptători experimentați.

Rapidă și ușor manevrabilă, aceasta s-a arătat capabilă să întreprindă incursiuni la distanță, să lovească pe neașteptate dușmanul, să angajeze lupte cu inamicul, să se desprindă ușor de acesta, simulând retrageri dezordonate, pentru a reveni apoi și a lua prin surprindere un adversar complet nepregătit. Pe lângă rapiditate și manevrabilitate, călăreții cumani dispuneau de asemenea de o armă redutabilă, arcul reflex, folosit cu deosebită eficiență, atât în timpul atacului, cât și în timpul retragerilor simulate³. Niketas Choniates ne oferă o serie de informații, privitoare, atât la armamentul folosit de cumani, cât și la modul de ducere a luptei, practicat de aceștia. Referitor la primul aspect, cronicarul bizantin susține că „drept echipament de luptă au tolba atârnată la șold și arcul încordat”⁴. O informație asemănătoare ne oferă autorul și în *Istoria* lui, unde consemnează faptul că „armamentul lor constă dintr-o tolă atârnată pieziș la șold și din arcuri încovoiate și

Asăneștii. Istoria politico-militară a dinastiei Asan (1185-1280), Târgoviște, 2014, p. 62; Idem, *The Asenida. The Political and Military History of the Second Bulgarian Emoire (1185-1280)*, Leiden-Boston, 2017, p. 68.

² B. Primov, *op. cit.*, p. 19.

³ Ив. Иванов, *Битката при Адрианопол от 14 април 1205 година в контекста на средновековното военно изкуство*, p. 9,

<https://uni-vt.academia.edu/IvelinIvanov/Following> (accesat: 15.07.2016).

⁴ Nicetae Choniatae, *Orationes et epistolae*, p. 8; *Fontes*, III, p. 338/339-340/341.

săgeți. Sunt unii care, în luptă, agită și învățesc în jurul lor și sulite”⁵. Cu privire la tactica folosită de cumani în timpul luptelor, același autor ne informează că „la vreme de luptă, călăresc, strigă și săgetează în același timp. Fug atunci când sunt urmăriți și când se retrag îi întrec pe ceilalți și, din această fugă, se întorc pe loc și trag înapoi cu arcurile”⁶. O informație asemănătoare, referitoare la tactica folosită de cumani, respectiv la simularea unor retrageri dezordonate, ne oferă și mitropolitul Eustathios al Thessalonikului, în una din relatările lui. Potrivit afirmațiilor acestuia, „gloata de sciți nu apucă să cotopească ținutul ce i se întinde înaintea, că se și repliază, dacă cineva o înfruntă cu îndrăzneală și, întorcându-și privirile înapoi, o rupe la fugă. Abia s-a apropiat și se și retrage în goană. [...]. Apucă frâul și-și îmboldesc caii, când cu călcâile, când cu biciul. [...]. Nu au fost nici măcar bine zăriți și se și ascund vederii celor care-i privesc”⁷.

Modul de luptă al cumanilor și-a pus, fără îndoială, amprenta și asupra tacticilor folosite de forțele vlaho-bulgare în perioada luptelor cu bizantinii. Cu certitudine, obligați să lupte alături de aliații lor, vlaho-bulgarii au preluat tactica folosită de aceștia. Referitor la acest aspect, istoricul Ginel Lazăr conchidea că tactica aliaților vlaho-bulgaro-cumani „se distingea prin rapiditatea și elanul atacurilor imprevizibile”, și că „formele și modurile de conducere a luptei devin mai variate, odată cu perfecționarea unui sistem militar ce permitea o gamă largă de manevre cum ar fi: încercuirile, ambuscadele, învăluirile, incursiunile, foarte eficiente și totodată practice, având darul de a-și surprinde adversarul totalmente nepregătit”⁸.

Asistăm în această perioadă și la creștere sensibilă a forțelor vlaho-bulgaro-cumane. Faptul este confirmat de o serie de izvoare istorice apusene. Unul dintre acestea, relatarea canonicului Ansbertus,

⁵ Idem, *Historia*, p. 94; Niketas Choniates, *O City of Byzantium*, p. 54; *Fontes*, III, p. 248/249.

⁶ Idem, *Orationes et epistulae*, p. 8; *Fontes*, III, p. 338/339-340/341.

⁷ Eustathii metropolitae Thessalonicensis, *Opuscula. Accedunt Trapezuntinae historiae scriptores Panaretus et Eugenius*, nunc primum edidit T.L.F. Tafel, Francofurti ad Moenum, MDCCCXXXII, p. 44; *Fontes*, III, p. 180/181.

⁸ G. Lazăr, *Scurtă privire asupra strategiilor și tacticilor militare ale fraților Asănești (1185-1207)*, în „Muzeul Militar”, XXII, 2010, p. 8-9.

martor ocular al evenimentelor, în calitate de însoțitor al împăratului german Friedrich I Barbarossa, plecat în cea de-a treia cruciadă, consemnează că, cu prilejul trecerii acestuia prin Balcani în anul 1189, în schimbul „*coroanei imperiale a Regatului Greciei*”, (*coronam imperialem regni Grece*)”, Kalopetrus, „*domnul vlahilor și a celei mai mari părți a bulgarilor de pe micile domenii din Thracia (Blacorum et maxime partis Bulgarorum in hortis Thracie domnus)*”, îi garanta împăratului german „*că-i va trimite pe la începutul primăverii 40.000 de vlahi și cumani, înarmați cu arcuri și săgeți împotriva Constantinopolisului (circa initium veris quadraginta milia Blacorum et Cumanorum tenetium arcus et sagittas adversus Constantinopolim transmissurunt constanter asseverabat)*”⁹.

Cifra transmisă de Ansbertus, cu privire la efectivele de luptători oferite de Petru lui Friedrich I, se regăsește și în *Historia peregrinorum*. Spre deosebire însă de cronica lui Ansbertus, acest izvor nu îi amintește și pe vlahi în rândul luptătorilor care urmau a fi puși la dispoziția împăratului german, precizând că ajutorul oferit era unul format din „*40.000 de luptători cumani (in auxilium cum quadraginta milibus Cumanorum)*”¹⁰.

Pe fondul acestor schimbări, în cadrul raporturilor militare vlaho-bulgaro-cumane se instaurează o situație de oarecare echilibru. Constatăm acum că atacurile vlaho-bulgaro-cumane împotriva stăpânirilor bizantine din sudul Munților Haemus au primit o ripostă consistentă din partea Imperiului Bizantin, chiar dacă succesele au fost schimbătoare. În această categorie se înscriu confruntările vlaho-bulgaro-cumano-bizantine din toamna anului 1186, toamna anului 1187, dintre

⁹ Ansbertus, *Historia de expeditione Friderici imperatoris*, în *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs I*, Herausgegeben von A. Chroust, în „*Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum Rerum Germanicarum*”, Nova Series, t. V, Berolini, MCMXXVIII, p. 58.

¹⁰ *Historia peregrinorum*, în *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs I*, Herausgegeben von A. Chroust, în „*Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum Rerum Germanicarum*”, Nova Series, t. V, Berolini, MCMXXVIII, p. 149.

1188 și 1190, din toamna 1190, din aprilie 1191, din 1194, din 1195 și din 1196¹¹.

În câteva rânduri, riposta bizantină s-a materializat inclusiv în campanii militare întreprinse împotriva Țaratului Vlaho-Bulgar, chiar în inima teritoriilor stăpânite de acesta. Asemenea acțiuni militare au fost întreprinse în primăvara-vara anului 1188 și în vara anului 1190. Chiar dacă s-au încheiat cu eșecuri – la asediul cetății Lovitzon (1188) și la Tryavna (septembrie 1190) – aceste campanii au probat capacitatea militară de care dispunea încă Imperiul Bizantin, capabil să organizeze și să desfășoare campanii militare ofensive de mare amploare¹².

Urcarea pe tronul de la Târnovo a lui Ioniță Asan (1197-1207), al treilea frate din familia Asăneștilor, cel care avea să se afirme drept „*cea mai mare personalitate a vlahilor balcanici*”¹³, nu a adus modificări în cadrul raporturilor vlaho-bulgaro-bizantine, care s-au menținut conflictuale. În consecință, confruntările militare dintre cele două părți au continuat. Faptul este confirmat de Niketas Choniates, care conchide laconic că Ioniță, „*nu altfel decât fratele său Asan, prăda și devasta ținuturile romeilor*”¹⁴.

În plan militar, domnia noului țar, se suprapune celei de-a treia etape de evoluție a raporturilor vlaho-bulgaro-bizantine. În noua etapă, Țaratul de la Târnovo a preluat complet și definitiv inițiativa în raporturile militare cu Bizanțul.

Primele semne ale înclinării raporturilor de forță în favoarea Țaratului Vlaho-Bulgar sunt sesizabile încă de la sfârșitul domniei țarului Asan (1188-1196). Asasinarea țarului de la Târnovo de către boierul Ivanko a fost urmată de solicitarea de ajutor adresată de acesta împăratului Alexios III Angelos (1195-1203), în scopul ocupării tronului

¹¹ Pentru prezentarea acestor acțiuni militare a se vedea: Al. Madgearu, *Asăneștii*, p. 65-99; Idem, *The Asenids*, p. 68-111; V. Mărculeț, *Vlaho-bulgari și bizantini (1185-1204). Aspecte militare ale luptei pentru supremație în Peninsula Balcanică*, Constanța, 2018, p. 33-94.

¹² Pentru prezentarea acestor campanii a se vedea: *Ibidem*, p. 73-75, 88-90; *Ibidem*, p. 80-83, 98-101; *Ibidem*, p. 52-57, 67-75.

¹³ S. Brezeanu, *Istoria Imperiului Bizantin*, București, 2007, p. 290.

¹⁴ Nicetae Choniatae, *Historia*, p. 472; Niketas Choniates, *O City of Byzantium*, p. 259; *Fontes*, III, p. 286/287.

vlaho-bulgar. Cunoaștem din relatarea lui Niketas Choniates că după îndelungate tergivesări, împăratul Alexios III a organizat o campanie militară în sprijinul lui Ivanko. Comanda forțelor imperiale, destinate să plece în expediție, a fost încredințată protostratorului Manuel Kanytzes. Generalul bizantin și-a concentrat trupele la Philippopolis, de unde a înaintat până „la hotarele Mysiei”, de unde complet neașteptat „se întoarce înapoi deodată, dincolo de orice așteptare”¹⁵. Oprirea campaniei i-a fost impusă generalului bizantin de răzvrătirea soldaților de sub comanda lui, care au refuzat să continue operațiunile împotriva vlaho-bulgarilor și „cuprinși de temeri fără noimă, fugeau în dezordine, de parcă îi gonea cineva din spate, lovindu-i cu felurite arme”¹⁶. O a doua campanie, organizată de împărat în sprijinul lui Ivanko, „cu o oaste mai mare”, a avut același deznodământ¹⁷. Potrivit afirmațiilor lui Niketas Choniates eșecurile s-au datorat faptului că „nimeni nu încerca să se lupte și să se înfrunte cu barbarii pentru a-l ajuta pe Ivanko”¹⁸.

Situația s-a perpetuat și în timpul domniei lui Petru (1196-1197), atacurile vlaho-bulgaro-cumane din această perioadă neprimind nicio ripostă din partea Imperiului Bizantin. Neputința militară a statului basileilor este exprimată, fără echivoc, de Niketas Choniates, care afirmă categoric că „nimeni dintre noi nu a mers împotriva lui Petru” și „nici nu putea să o facă”, continuă autorul¹⁹.

La scurt timp după ocuparea tronului, Ioniță Asan declanșează ofensiva împotriva pozițiilor bizantine din Peninsula Balcanică. Acțiunea suveranului vlaho-bulgar obligă imperiul la o defensivă totală. Și în această epocă, acțiunile militare antibizantine ale vlaho-bulgarilor au beneficiat de susținerea masivă a cumanilor nord-dunăreni. Care au fost efectivele angajate de aceștia nu știm. Istoricul bulgar Ivelin Ivanov

¹⁵ *Ibidem*, p. 471; *Ibidem*, p. 258; *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*; *Ibidem*; *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 472; *Ibidem*; *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*; *Ibidem*; *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*; *Ibidem*, p. 259; *Ibidem*.

consideră că numărul cumanilor participanți la campaniile lui Ioniță Asan „a ajuns la cel mult 10.000-12.000 de călăreți”²⁰.

Expresia noii evoluții înregistrate în raporturile militare vlaho-bulgaro-bizantine sunt două campanii militare. Prima a fost întreprinsă după 1198 și anterior lunii martie 1202, după unele opinii²¹, poate chiar până în vara anului 1200, după altele²², împotriva stăpânirilor bizantine din regiunile nord-vestice ale Peninsulei Balcanice. Cea de-a doua a fost organizată în martie 1202 împotriva celor din Thracia răsăriteană.

În urma primei campanii, asupra căreia izvoare istorice păstrează o tăcere totală, țarul de la Târnovo a adus sub stăpânirea lui regiunea Belgrad-Braničevo²³, care în noiembrie 1198 se afla încă sub stăpânirea Imperiului Bizantin²⁴.

A doua campanie a fost precedată de trei campanii întreprinse de cumanii nord-dunăreni, aliații țarului de la Târnovo, în aceleași regiuni ale Peninsulei Balcanice. Respectivul campanii s-au desfășurat în aprilie 1199²⁵, în toamna aceluiaș an²⁶ și în toamna anului 1200²⁷.

²⁰Ив. Иванов, *Обсадното изкуство във войните на цар Калоян (1201-1207 г.)*, p. 4, <https://uni-vt.academia.edu/IvelinIvanov/Activity> (accesat: 16.07.2016).

²¹ Al. Madgearu, *Asăneștii*, p. 103; Al. Madgearu, *The Asenids*, p. 118.

²² I.M. Mălinaș, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul lui Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian din Târnovo*, Oradea, 2000, p. 29-30.

²³ Al. Madgearu, *Asăneștii*, p. 103; Al. Madgearu, *The Asenids*, p. 118; Cf. I.M. Mălinaș, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma*, p. 29-30.

²⁴ *Urkunden ältern Handels- und Statsgeschichte der Republik Venedig mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante*, Herausgegeben G.L. Fr. Tafel und G.M. Thomas, I. Theil. (814-1205), Wien, 1856, p. 261, nr. LXXXV; *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de E. de Hurmuzaki, vol. I. 1199-1345, partea 1: *Documente privitoare la istoria românilor 1199-1345*, culese și însoțite de note și variante de Nic. Densușianu, București, 1887, p. 2, 5, nr. II, IV.

²⁵ Nicetae Choniatae, *Historia*, p. 500; Niketas Choniates, *O City of Byzantium*, p. 275; *Fontes*, III, p. 290/291; A. Külzer, *Ostthrakien (Europe)*, în „*Tabula Imperii Byzantini*”, Herausgegeben von J. Koder, t. 12, Wien, 2008, p. 481.

²⁶ *Ibidem*, p. 508; *Ibidem*, p. 280; *Ibidem*, p. 298/299; Ch. M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Cambridge, Massachusetts, 1968, p. 129-130; P. Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, București, 1978, p. 130; I. Vásáry, *Cumans and Tatars: Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1183-1365*, Cambridge, 2005, p. 48; Fr. Dall'Aglia, *The Military Alliance Between the*

În martie 1201, Ioniță Asan pătrundea cu trupele sale în Thracia răsăriteană. Cetatea Konstantia (Simeonovgrad, în Bulgaria), situată pe râul Hebros, în zona Munților Rhodopi, un însemnat punct strategic, a fost cucerită fără mare dificultate²⁸. A urmat ocuparea Varnei, după un asediu de trei zile²⁹. Unii istorici sunt de părere că, deși faptul nu este menționat de izvoare, tot în urma acestei campanii a intrat sub controlul țarului de la Târnovo și orașul-port Mesembria³⁰.

Campania din martie 1201 a reprezentat ultimul episod al seriei confruntărilor militare vlaho-bulgaro-bizantine, începute în toamna anului 1185. În primăvara sau vara anului 1202, împăratul Alexios III Angelos a încheiat pace cu Ioniță Asan. Conținutul tratatului nu-l cunoaștem. Din punctul nostru de vedere, tratatul a prevăzut, în primul rând, încetarea ostilităților militare dintre cele două părți. Foarte probabil, acum a fost stabilit și hotarul care delimita stăpânirile celor două puteri³¹.

Considerații finale. Raporturile militare vlaho-bulgaro-bizantine, în perioada 1185-1202 au stat sub incidența evoluției raporturilor de forță și a balanței de putere instituite între cele două părți. În cadrul lor, pot fi

Cumans and Bulgaria from the Establishment of the Second Bulgarian Kingdom to the Mongol Invasion, în „Archivum Eurasiae Medii Aevi”, 16, 2008-2009, p. 45; A. Külzer, *op. cit.*, p. 290; Al. Madgearu, *Asăneștii*, p. 101; Al. Madgearu, *The Asenids*, p. 115-116.

²⁷ *Ibidem*, p. 523; *Ibidem*, p. 287; Ἀνωτόμιον Ἐννόψις χρονική [T. Skutariotes], p. 428; *Fontes*, III, p. 306/307, 432/433; Cf. I. Vásáry, *op. cit.*, p. 48.

²⁸ *Ibidem*, p. 532; *Ibidem*, p. 292; *Ibidem*, p. 429; *Ibidem*, p. 308/309, 432/433; Cf. P. Purton, *A History of the Early Medieval Siege c. 450-1220*, Woodbridge, 2009, p. 310.

²⁹ *Ibidem*, p. 533; *Ibidem*, p. 292; *Fontes*, III, p. 310/311.

³⁰ P. Sustal, *Thrakien (Thrake, Rodope und Haimimontos)*, în „Tabula Imperii Byzantini”, Herausgegeben von H. Hunger, t. 6, Wien, 1991, p. 356; Al. Madgearu, *Asăneștii*, p. 102; Al. Madgearu, *The Asenids*, p. 117.

³¹ Cf. Ch. M. Brand, *op. cit.*, p. 134; Cf. M. Angold, *The Byzantine Empire, 1025-1204. A Political History*, London-New York, 1985, p. 275; Cf. J.V.A. Fine jr., *The Early Medieval Balkans. A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, Michigan, 1994, p. 31-32; Cf. Fr. Dall’Aglio, *L’immagine della Bulgaria in Occidente al tempo della quarta crociata*, în „Annuario. Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica”, 5, 2003, p. 84; Cf. Fr. Dall’Aglio, *The Military Alliance Between the Cumans and Bulgaria*, p. 46; Cf. Al. Madgearu, *Asăneștii*, p. 103; Cf. Al. Madgearu, *The Asenids*, p. 118.

identificate trei etape de evoluție, diferite ca întindere în timp: **a)** toamna 1185-vara 1186; **b)** toamna 1186-1196; **c)** 1196-primăvara/vara 1202.

În prima etapă, superioritatea militară a Imperiului Bizantin a fost una incontestabilă. A doua etapă s-a caracterizat prin stabilirea unui oarecare echilibru în raporturile de forțe dintre cele două părți. A treia etapă consemnează preluarea completă a inițiative militare de către aliații vlaho-bulgaro-cumani.

CONSIDERATIONS REGARDING THE VLACH-BULGARIAN-BYZANTINE MILITARY RELATIONS SINCE 1185-1202

The anti-Byzantine revolt of the Vlachs and Bulgarians since the autumn of 1185 ends in 1188 with a victory. With the help of the North-Danubian Cumans, the Vlachs and the Bulgarians were establishing the Vlach-Bulgarian Tzardom. The period of time between the autumn of 1185 and the spring/summer of 1202 was characterized by almost uninterrupted military confrontations between Byzantium and the Vlach-Bulgarian-Cumans. During the Vlach-Bulgarian-Byzantine military reports from this period of time can be identified three stages: a) autumn 1185 – summer 1186; b) autumn 1186 – 1196; c) 1196 – spring/summer 2002. In the first stage the military superiority of the Byzantine Empire was indisputable. The second stage is characterized by the establishment of some balance between strength ratios. The third stage marks the complete takeover of the military initiative by the Vlach-Bulgarian-Cumans allies.